

ТВОРЧА СПАДЩИНА Л. ВИГОТСЬКОГО В ІСТОРИЧНІЙ ДИНАМІЦІ

Засновником культурно-історичного підходу в психології є Лев Семенович Виготський (1896–1934). У своїх науково-теоретичних працях він розробив культурно-історичну теорію розвитку вищих психологічних функцій особистості в процесі освоєння індивідом цінностей людської цивілізації. Психічні функції, дані людині природою («натуральні»), наприклад, механічна пам'ять стає логічною, імпульсивна дія – довільною, асоціативні уявлення – цілеспрямованим мисленням, творчою уявою. Ці трансформації – наслідок процесу інтеріоризації, тобто формування внутрішньої структури психіки людини шляхом поступового засвоєння структури зовнішньої соціальної діяльності. Це становлення людської форми психіки завдяки усвідомленню індивідом людських духовних, моральних, естетичних цінностей.

Осмислювання теоретичних та практичних здобутків Л. Виготського в науковому світі до сьогодні не має одностайної оцінки. Воно досі коливається від захоплення до нехтування вченими, внаслідок змін у відношенні до історичної спадщини радянської науки, частиною якої є науковий спадок Л. Виготського.

Науково-теоретичні здобутки вченого та його безпосередніх учнів торкались не тільки психології, а й навіть таких наук, які наразі не мають відображення у сучасному науковому світі (педологія). Знайомство наукового світу з Л. Виготським почалося на II Психоневрологічному з'їзді у Петрограді (3 доклади). Подальша наукова діяльність молодого вченого призвела до корінного перегляду поглядів на людину в психології та суміжних науках, на кшталт дефектології. Все це стало можливим завдяки зміщенню точки зору з фізіологічного погляду на психіку людини, рушійною силою якої стає культурно-історична парадигма розвитку людини як особистості. І цей науковий підхід мав під собою потужну науково-експериментальну базу, яку Л. Виготський разом зі своїми послідовниками набув у практичній діяльності.

І першим кроком на історичним шляху сприйняття наукової спадщини Л. Виготського було відчуження та забуття під впливом заборони педології як науки. Саме в цьому напрямі Л. Виготський досяг найбільш цінних результатів. Це спонукало науковців та його співробітників покинути перспективні розробки в сфері вивчення

людської психології й адаптуватися до більш безпечних напрямів діяльності, в яких можна було б в подальшому розвивати досягнення видатного вченого – діяльністний підхід у психології (О. Леонтьєв), нейропсихологія (О. Лурія), дитяча психологія (Л. Божович), розвиваюче навчання в педагогіці (Д. Ельконін).

Але подальша розробка спадку Л. Виготського стала можлива лише після зміни політичної ситуації в країні – смерті І. Сталіна. Цей період розгляду науково-теоретичних знахідок вченого проходив під дуже «вузьким» гаслом – психіка людини розвивається завдяки діяльності як предметної, так і розумової. Так, завдяки цьому деяка частина спадщини Л. Виготського набула розголосу у науковому світі того часу, наприклад була перевидана «Психологія мистецтва». Але навіть ці роботи привели до подальшого розвитку наукової думки Л. Виготського. Таким чином народилася теорія розвиваючого навчання, принципи якого розробили Д. Ельконін та В.В. Давидов.

Так, завдяки не цілісному відображенні наукової спадщини Л. Виготського в радянські часи, сталась методологічна помилка – його культурно-історичну теорію вбачали основою діяльнісного підходу у психології. Але подальше розкриття та вивчення наукової думки вченого доводили, що це не відповідає дійсності. Прагнення радянських науковців довести це положення приводило до рецензування та викривлення наукових праць Л. Виготського, що стало помітним навіть у 6-томному зібранні творів, куди ввійшли наукові праці вченого, які перед цим пройшли горнило цензури та компіляції, націлених на «притертя» наукової спадщини видатного вченого з положеннями радянської психології. Все це відбувалося на тлі поставлення Л. Виготського такою собі «іконою» радянської психології – «Виготський – наше все».

У сучасній науці відбуваються різнопланові процеси відносно наукової спадщини вченого. З одного боку – це нехтування науковою спадщиною Л. Виготського як спадщиною, що була напрацьована за часів радянської доби, з іншого – розуміння цінності наукових надбань Л. Виготського й їх місце у науковій картині розуміння людини. Це й пошук архівних матеріалів, перевидання виправлених від цензури наукових праць вченого, пошук взаємозв'язку науково-теоретичних положень культурно-історичної теорії з іншими теоретичними надбаннями видатних вчених й філософів початку ХХ ст. Саме цей шлях дає надію на те, що спадщина Л. Виготського не тільки буде гідно оцінена, а й стане в нагоді майбутнім вченим для розуміння людини й та її місця у сучасному культурному світі.